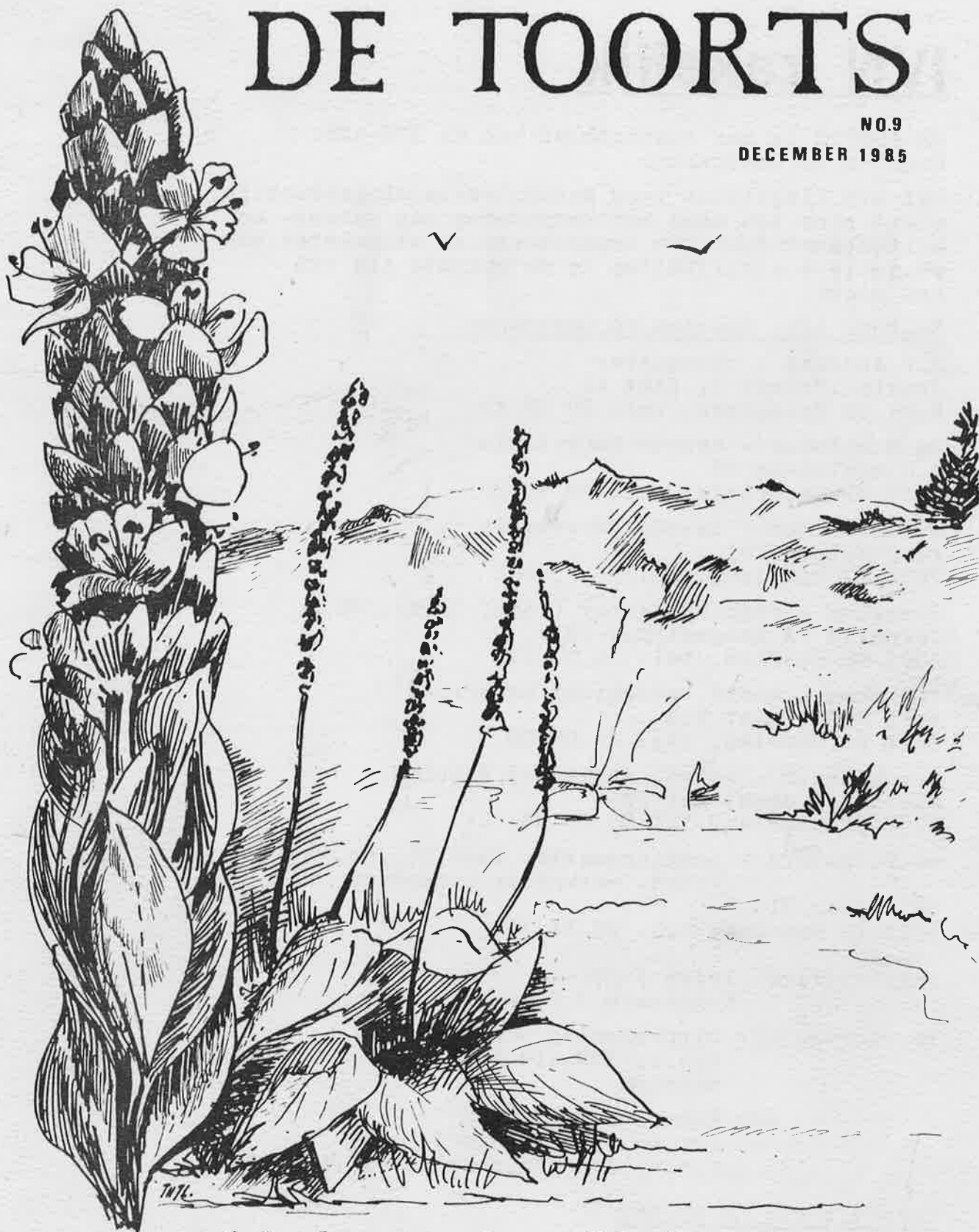

DE TOORTS

NO.9

DECEMBER 1985

contactblad van de afdeling
haarlem en omstreken
van het IVN

3^e JAARGANG

IVN zakelijk

DE TOORTS is het contactblad van de IVN-afd.
Haarlem en Omstreken.

Het IVN (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie)
stelt zich ten doel het bevorderen van natuur- en
milieubesef door het organiseren en stimuleren van
educatieve activiteiten in de ruimste zin van
het woord.

Bestuur Afd. Haarlem en Omstreken

J.L.Andreae - voorzitter
Provinciënlaan 5, flat 41
2101 SP Heemstede, tel. 29 28 49

mw.M.Wilmink - eerste secretaris
v.d.Waalslaan 20
2105 TD Heemstede, tel. 28 75 28

M.Daalmeijer - tweede secretaris
Prattenburg 201
2036 SJ Haarlem, tel. 33 39 09

F.Hagens - penningmeester (vanaf 1 jan.'86)
Cornelia de Langestraat 224
2037 NR Haarlem, tel. 36 57 25

J.Cronau - coörd. werkgroep excursies
v.'t Hoffstraat 113
2014 RC Haarlem, tel. 24 09 00

N.v.Esterik - coörd. werkgroep scholen
Aletta Jacobsstraat 180
2037 PE Haarlem, tel 35 63 98

mw.P.Peeters - penningmeester (tot 31 dec.'85)
coörd. werkgroep cursussen

Delftlaan 71
2023 LC Haarlem, tel. 26 34 36

Jaarbijdrage: leden f 20,-
donateurs f 25,-

Te storten op: Girorekening 5007954
t.n.v. IVN-afd.Haarlem en Omstreken
Haarlem

of: Rabobank Haarlem
rek.nr. 38.94.03.407
t.n.v. IVN-afd.Haarlem en Omstreken

Redactie van DE TOORTS

J.Cronau jr.
R.Hoogstraten
Th.Litjens
G.Peeters

Redactie-adres: Delftlaan 71, 2023 LC Haarlem

inhoud

Terugblik en weer verder	2
Verslag ledenvergadering	2
Ledenlijst	4
Reactie op de Groencursus 1985	5
Groencursus	6
• Diersporen	6
Werkgroepen	9
Bescherming inheemse vleermuizen	11
Koffiepraatje	16
Van de penningmeester	16
Onkostenvergoeding	17
X Wegwijs in natuurbeschermend Nederland	18
Over gidsen en gidsen	19
Alikruiken	21
Bomeninventarisatie	22
Elswout	23
Paddestoelendag	24
En nog eens	25
Nog even dit	26
Plekjes met karakter	27

van de redactie- tafel

Het merendeel van de lezers zullen de afdelingsactiviteiten het naast aan het hart liggen. Maar in het grote, landelijke IVN is er meer aan de hand. Als u "Mens en Natuur" hebt gelezen, zal het u ongetwijfeld opgevallen zijn dat er gewerkt wordt aan een vernieuwd IVN-beleid voor de jaren 1986-1990. Er is een activiteitenplan voor het jaar 1986 en er zijn voorstellen voor de verbetering van de IVN-organisatie en de IVN-bestuursvormen. Ook de

plaatselijke IVN-afdelingen leveren een bijdrage.

Mocht u in een en ander geïnteresseerd zijn, laat u dat dan weten aan uw afdelingsbestuur. Dat kan u van nadere inlichtingen voorzien.

Misschien wordt u heel enthousiast en biedt u uw deskundigheid aan om als IVN-lid een steentje bij te dragen, zodra de landelijke plannen in de afdelingen tot verwezenlijking moeten worden gebracht.

Tot slot nog dit: denkt u eraan uw lidmaatschap/donatie voor 1986 tijdig over te maken? Zie het bericht op bladzij 16.

Kopij inzenden vóór 15 maart

terugblik ... en weer verder

Het jaar 1985 is al weer bijna verleden tijd. We mogen terugzien op een positief, vruchtbaar IVN-jaar.

Een greep uit wat er allemaal gepasseerd is:

- Er waren veel activiteiten; de drukst bezochte was de paddestoelendag in Elswout. Maar ook andere activiteiten trokken veel belangstellenden en meestal werkte het weer mee.
- De winkelomzet liep parallel met het aantal bezoekers en de enthousiaste inzet van de winkelmensen; was dus goed.
- We hadden een zomerprogramma dat door veel leden en donateurs zeer op prijs werd gesteld; sommigen brachten introducés mee.
- Er is een aanzet gemaakt tot samenwerking met andere natuur- en milieuverenigingen in Kennemerland.
- De groencursussen waren een succes en - mede daardoor - is het aantal leden/donateurs weer toegenomen.

Vooruitblikkend wensen wij leden, donateurs en andere belangstellenden prettige kerstdagen, een goede jaarwisseling en een groen, actief IVN-1986.

Het bestuur

verslag

Algemene Ledenvergadering, gehouden op 30 september 1985
in "Het Paradijsje", Witte Herenstraat, Haarlem

Aanwezig: het bestuur (m.u.v. Hr. Nicolai i.v.m. ziekte)
en ongeveer 25 leden en donateurs; afmeldingen
van Jaap Kuypers en Hennie Kenselaar.

1. Opening De waarnemend voorzitter krijgt een voorzittershamer aangeboden via H. Kenselaar. Hij heet Frits Lips, voorzitter district Noord-Holland, welkom. Tevens verwelkomt hij een gast uit Brummen: Gerrit Schouten. Hr. Andreae vertelt waarom er nu een vergadering bijeengeroepen is. De vergadering in het voorjaar is bestemd voor de "verplichte" zaken; nu is er tijd om ook andere dingen aan de orde te laten komen. Dit werkt hopelijk stimulerend en leidt tot een hechter band. Indien het goed bevalt, houden we in de toekomst twee keer per jaar een ledenvergadering. Op verzoek van enkele leden zijn we nu bijeen in deze lokatie in de bin-

nenstad, omdat de zaal van het Openluchttheater, vooral 's winters, moeilijk bereikbaar is.

2. Notulen Het verslag van de ledenvergadering d.d. 19 febr. 1985 (opgenomen in DE TOORTS nr.7, april '85) wordt door de leden goedgekeurd.
3. Ingekomen stukken: geen.
4. Verkiezing bestuursleden De aftredende bestuursleden M.Nicolai en L.v.d.Berg worden bedankt voor hun werk. Hr.Andreae wenst Hr.Nicolai herstel toe. Er zijn geen tegenkandidaten gemeld bij het bestuur, dus het voorstel omtrent de nieuwe bestuurssamenstelling is bij deze door de vergadering aangenomen:
Voorzitter: Jan Andreae; leden: Joop Cronau sr., Fred Hagens en Niels van Esterik.
Het bestuur heeft een rooster van aftreden (zie statuten, art.9, lid 2) als volgt opgemaakt:
1987 - M.Daalmeijer en P.Peeters
1988 - J.Andreae en M.Wilmink
1989 - J.Cronau, N.v.Esterik en F.Hagens
Ieder bestuurslid krijgt een duidelijk omschreven eigen taak. Er worden werkgroepen gevormd. Het secretariaat blijft bemand door M.Daalmeijer en M.Wilmink. Het penningmeesterschap blijft tot jan.'86 in handen van P.Peeters; daarna neemt F.Hagens het van haar over. N.v.Esterik wordt coördinator van de werkgroep scholen. Joop Cronau neemt plaats in de werkgroep excursies. P.Peeters start de werkgroep curussen.
Na de koffie neemt het nieuwe bestuur plaats achter de bestuurstafel. Ingekomen stuk over publiciteit, waar W. Apswoude naar vraagt, ligt nog ter bestudering bij de voorzitter. Bestuursleden hebben nog geen inzage gehad. Ge-noemd stuk zal de volgende bestuursvergadering worden be-sproken.
5. Landelijke ledenvergadering Niemand biedt zich aan als vertegenwoordiger van onze afdeling. Op de vraag van Th.Litjens wat de agenda van deze vergadering behelst barst de discussie over het beleidsplan van het landelijk bestuur los. Zowel J.Andreae als F.Lips geven een toelichting. Hieruit blijkt dat het landelijk bureau geen goede procedure volgt. Men heeft te weinig tijd gehad het plan te bestuderen; bovendien ^{was} ~~is~~ het een onleesbaar stuk. Onze kritiek op de werkwijze van het landelijk bestuur moet op de algemene landelijke ledenvergadering naar voren worden gebracht. Enkele aanwezigen hebben belangstelling voor een kopie van het beleidsplan. *Ik ben er op verzoek van de VZ naar toe gegaan*
6. Folder Op de vraag van de voorzitter of er iemand van de aanwezigen belangstelling heeft voor het maken van een informatiefolder over onze afdeling reageert Cees Duinker positief. De hr.de Jong had zich al aangeboden om tekeningen voor een dergelijke folder te maken. M.Wilmink neemt op zich, na overleg met het bestuur omtrent de inhoud, contact op te nemen met C.Duinker. *V. de h. heeft uitgez. is beter*
Kan ik dit?

7. Contactavonden De contactavonden in Thijsse's Hof waren matig tot slecht bezet. Is er nog belangstelling voor? De meningen zijn verdeeld. Voorstel van C.Duinker: Verzorg een activiteit voor leden en donateurs over bos en bomen.
8. Manifestatie J.Andreae vertelt over de plannen voor de grote manifestatie van diverse milieugroeperingen in het voorjaar van 1987 te Haarlem. Er wordt een stichting gevormd, die ook blijft bestaan na de manifestatie.
9. Rondvraag Th.Litjens vraagt wat er met de toekomstplannen, vermeld op de vorige ledenvergadering, is gebeurd. Voorzitter geeft aan wat er zo al is gerealiseerd. Dat is heel wat.
M.Hulshof en W.Apswoude: "Hoe gaat het nu met het invullen van het nieuwe programma?" De werkgroep excursies gaat zich daarover buigen.
W.Dijkgraaf vraagt zich af hoe het in deze nieuwe lokatie gaat met het betalen van de consumpties. Hij is het er niet mee eens dat de leden die uit eigen zak moeten betalen.
De voorzitter stelt dat het gebruikelijk is dat leden zelf betalen. In de volgende bestuursvergadering zal erover gesproken worden (zie elders in deze TOORTS).
10. Na de pauze konden de aanwezigen genieten van dia's over gebergten, gepresenteerd door Paul Peeters.

M.Daalmeijer
M.Wilmink

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

LEDENLIJST

Nieuwe leden

- mw.M.v.Eeden, Goltziusstraat 1, 2023 AJ Haarlem,
tel. 26 49 22
- Hr.F.Hagens, Cornelia de Langestraat 224, 2037 NR Haarlem,
tel. 36 57 25
- Mw.C.de Jong, Wilhelminapark 8, 2012 KA Haarlem,
tel. 31 17 23
- Hr.W.v.Ruiten, Teylingerweg 69, 2114 EH Vogelenzang,
tel. 02502-7378
- Hr.G.Schouten, Saenredamstraat 64^{rood}, 2021 ZV Haarlem,
tel. 31 90 21 tst.146 (tijdens kantoortijd)
- Mw.G.Zoer, Bastiaanstraat 75, 2033 RH Haarlem,
tel. 33 38 15

Schrappen

Hr.A.K.de Groot, Mw.L.v.d.Heuvel, Mw.P.B.M.Quant, Hr.D.Wilbrenninck.

Een reactie op de "Groencursus" 1985

REAKTIE volgt nu eenmaal op AKTIE, en wanneer mij gevraagd wordt te reageren op de onlangs door mij gevolgde groencursus moet mij van het hart dat de aktie, ondernomen door de organisatoren van deze cursus, als zeer geslaagd beschouwd mag worden. De ongetwijfeld talloze uren van voorbereiding die belangeloos opgebracht werden, de geweldige inzet en een uitbundige overwaarde aan enthousiasme voor de materie, maakte het doorgeven van deze stof aan een groepje geïnteresseerden tot een succes en verdient alle lof.

Tijdens de groencursus, die opgebouwd was uit vijf theorie-avonden en vijf buiten-praktijkochtenden of -middagen, hebben velen van ons met de oren staan klapperen. Een stortvloed van interessante wetenswaardigheden kwam over ons heen, waartegen ik persoonlijk meerdere malen "U" heb moeten zeggen.

Ondanks het strak opgebouwde programma was de sfeer toch gezellig en ontspannen. Het met elkaar bezig zijn in en met de natuur gebeurde op aanschouwelijke wijze en ging gelukkig vaak vergezeld van ezelsbruggetjes om het geleerde toch maar zoveel mogelijk te onthouden. We weten nu van ZOmereik-ZOnder steeltje en van solo-duo-legio, begrippen die staan voor respectievelijk spar-den-larix! Ook weten we nu dat het kromhalsje werkelijk een krom halsje heeft...

Voor zover we dat al niet bezaten, werd ons begrip bijgebracht voor het gedragspatroon van planten en dieren om ons heen en vervolgens werden we ingewijd in het leren zien en begrijpen van zaken waar we (zeker weten!) anders aan voorbij gegaan waren. Nu weten we bv. waarom helm zich alleen op het duin lekker voelt en niet op het strand, en waarom de mossoort duinsterretje zijn naam pas eer aandoet wanneer het vochtig wordt gemaakt.

In dit kader zou het tē ver voeren om alle positieve en verbazingwekkende indrukken die ik opdeed, weer te geven. Namens vele cursisten mag ik echter wel zeggen, dat we de natuur in vele facetten hebben leren kennen en herkennen en dat, dank zij deze groencursus, dit herkennen óók beminnen is geworden. Wēl zou het fijn en vooral zinvol zijn wanneer we nog vele malen op herhalingsoefening konden gaan....

Aan één kant is het jammer dat de cursus afgelopen is, maar aan de andere kant is het ook wel goed dat al die opgedane informatie eerst eens even kan bezinken!

november

Sis de Jong

GROENCURSUS

Onze vierde groencursus is al weer gepland. In grote trekken zal de inhoud van de lessen overeenkomen met die van de cursus van voorjaar 1985.

De reeks lessen bestaat uit vijf lesavonden en vijf excursies. Een lesavond duurt ruim twee uur, een excursie maximaal drie uur.

De data van lesavonden en excursies staan al vast. De onderwerpen moeten nog in detail worden vastgesteld. Zeker is al dat "bomen in de winter", "vogelzang" en "mossen en korstmossen" aan bod zullen komen. De excursies zijn een aanvulling op (of een voorafje van) de stof van de lesavonden.

De lesavonden zijn op dinsdag van 19.45-22.00 uur en wel op 18 februari, 4 en 18 maart en 8 en 22 april. Ze worden gehouden in de kleedruimte van het Openluchttheater in Bloemendaal.

De excursies zijn op zondag (de tijden worden in nader overleg vastgesteld) en wel op 23 februari, 2, 9 en 23 maart en 6 april. Waar de excursies heen zullen gaan, wordt nog bekeken.

Het lesgeld bedraagt f 30,- per persoon.

U kunt zich nu reeds opgeven bij Plien Peeters, Delftlaan 71, 2023 LC Haarlem, tel. 023-26 34 36.

U ontvangt dan begin februari het uitgewerkte programma en een mededeling op de wijze waarop u kunt betalen.

Geef u snel op; er is altijd veel belangstelling voor de groencursus.

Werkgroep cursussen

diersporen

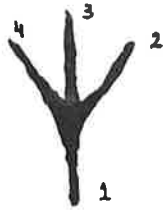
Als je ergens buiten wandelt en je ogen de kost geeft, ontdek je overal om je heen sporen, achtergelaten door dieren. Er zijn vraatsporen, keutels en prenten; dat laatste zijn afdrukken van de poten. Het is leuk je daar eens in te verdiepen. Dit artikel wil een aanzet zijn tot... Volledigheid hoeft u niet te verwachten; ik doe hier en daar een greep.

De wintermaanden die voor ons liggen, zijn een gunstige tijd om naar sporen te zoeken. Vaak is de grond vochtig en dus zacht. Soms ligt er een laag sneeuw. Vooral een dun

laagje geeft mooie prenten. Bovendien word je 's winters niet afgeleid door bloemen, insekten en andere zomerse ge-
neugten.

Vogelprenten herken je onmiddellijk als zodanig.

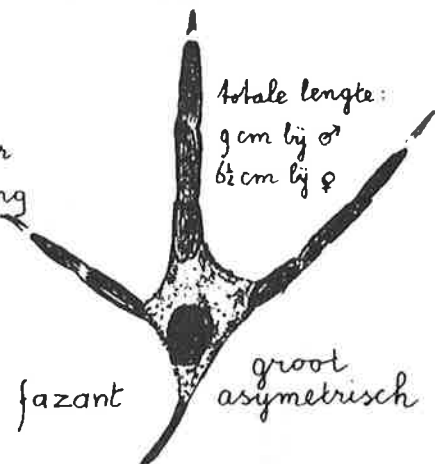
Veel vogels hebben deze prentvorm:
3 tenen vooruit,
1 teen naar achte-
ren wijzend (soms
ontbreekt die num-
mer 1).

Bij andere vogels -
uilen, spechten,
koekoeken - staan
2 tenen naar voren
en 2 tenen naar
achteren.

Maar als je precies wilt weten van welke vogelsoort een prent is, stoot je vaak op grote moeilijkheden, omdat ze erg op elkaar lijken. Enkele soorten hebben gelukkig wél iets dat opvalt in hun prenten. Die kunnen we vrij gemakkelij-
kelijk herkennen. Kijk maar naar onderstaande tekeningen.

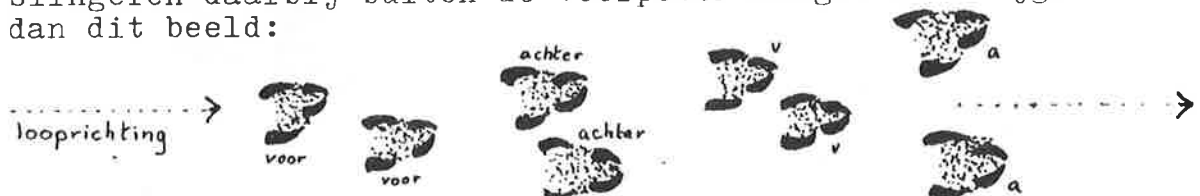

meer!koet

zwarte kraai

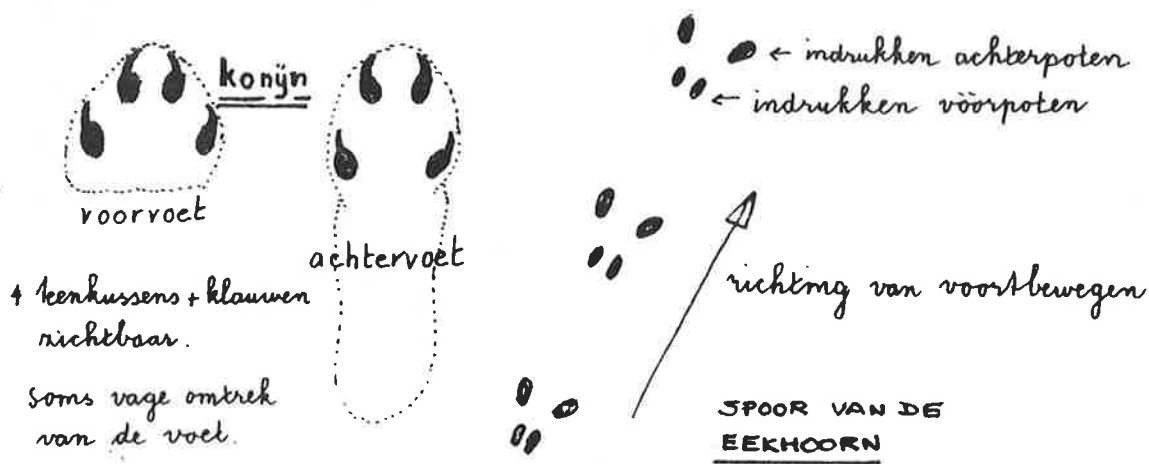
Aan prenten van zoogdieren is veel duidelijker te zien met welke soort je te maken hebt. Afmetingen, voetkussentjes, aantal tenen, klauwen enz. zijn voor ieder dier verschillend.

Kijken we bijvoorbeeld naar het spoor van een konijn. Een konijn beweegt zich huppelend voort of - als het haast heeft - in galop of in springgalop (zeer snel). Daarbij komen de achterpoten voor de voorpoten op de grond. Zij slingeren daarbij buiten de voorpoten langs. Je krijgt dan dit beeld:

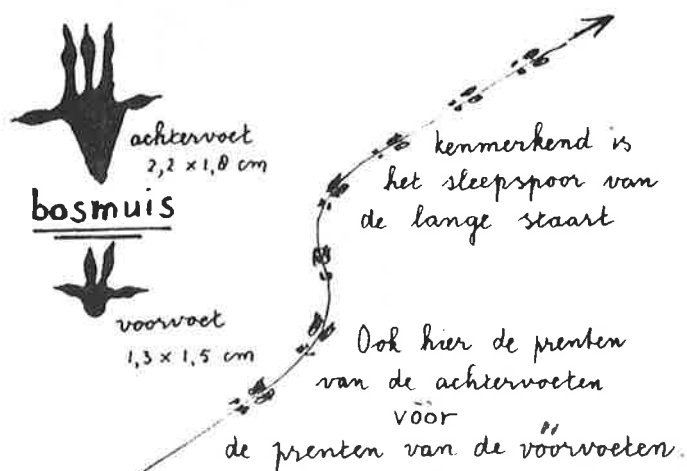

De prenten van de achterpoten staan verder uit elkaar dan die van de voorpoten. Doordat de voetzolen bedekt zijn met een dichte, harde vacht, zie je geen "kussens", wel soms de vage omtrek van de voet. De klauwen zijn altijd

te zien: 4 per voet. De lengte van de achtervoet is 4 cm, van de voorvoet $3\frac{1}{2}$ cm; ze verschillen dus weinig. Bij de haas is dat anders: de lengte van de achtervoet is tot 12 cm, van de voorvoet 5 cm. (Zie tekening hieronder.)

Het spoor van een eekhoorn is onmiskenbaar: altijd 4 prenten bijeen; 2 wijd uit elkaar en 2 minder wijd (zie tekening hierboven). Het spoor is nooit lang, omdat de eekhoorn zich op de grond minder veilig voelt. Ook de eekhoorn zet de achterpoten voor de voorpoten neer.

Het spoor van de bosmuis herken je aan het sleepspoor van de staart. Die is namelijk lang, net zo lang als het lichaam. (ca 9 cm)

Bij veldmuizen mis je dat sleepspoor (behalve bij tamelijk hoge sneeuw); zij hebben een korte staart. De prenten zijn erg klein.

Het spoor van een ree is heel kenmerkend. Dit dier heeft hoeven: 2 per voet. Dat kun je heel duidelijk aan de prenten zien. In de duinen kun je ze dikwijls op de zandpaden ontdekken.

In de zachte grond zie je soms de afdrukken van de bijhoeven. Dat zijn gereduceerde tenen die zich hoger aan de poot bevinden.

Nu er weer vossen in het duin voorkomen, vind je ook de sporen van dit prachtige dier. De prenten lijken op die van de hond. Maar een vosseprent is iets langwerpiger dan die van een ongeveer even grote hond. Een duidelijker verschil wordt veroorzaakt door de ligging van de teenkussens. (Zie tekening hieronder.)

Dit was dan maar heel in het kort iets over diersporen. Aan de vraatsporen en keutels zijn we niet eens toe gekomen. Dat is weer een ander verhaal. Wie er meer over wil weten, moet eens een boekje over het onderwerp ter hand nemen. Ik noem er drie, waarvan ik overigens zelf gebruik heb gemaakt bij het samenstellen van dit artikel.

R.W.Brown, M.J.Lawrence, J.Pope: Sporen in de natuur; uitg. Thieme.

M.Boucher: Thieme's sporengids, uitg. Thieme.

P.Bang, P.Dahlström: Elseviers sporengids; uitg. Elsevier.

Plien Peeters

werkgroepen

Nadat, zoals verteld op de ledenvergadering van 19 febr. j.l., een voorzichtig begin was gemaakt met een werkgroep excursies, is op de ledenvergadering van 30 sept.j.l. voortgeborduurd op het onderwerp "werkgroepen". De bestuursamenstelling is met het oog hierop gewijzigd en uitgebreid.

Nu zijn we zover dat een en ander is uitgewerkt, waarvan het resultaat er als volgt uit ziet. Er zijn vier werkgroepen gevormd: namelijk voor excursies, cursussen, scholen en publiciteit.

De opzet is dat iedere werkgroep in het bestuur vertegenwoordigd is. De taak van een werkgroep is: het opstellen

van plannen voor zijn eigen onderdeel, deze bespreken met het bestuur en daarna zelfstandig uitvoeren.

De voorzitter

Hieronder stellen drie van de vier werkgroepen zich voor.

WERKGROEP EXCURSIES

De werkgroep excursies bestaat uit de dames
Hennie Kenselaar-Nelis, Ged.Schalkburgergracht 3F,
2021 AH Haarlem, tel. 26 37 35;
Lies van de Drift, Oostenrijklaan 47, 2034 BG Haarlem,
tel. 36 13 97;
en de heren
Joop Cronau, Van 't Hoffstraat 113, 2014 RC Haarlem,
tel. 24 09 00;
Jaap Kuypers, Zomerstraat 31, 2033 EN Haarlem,
tel. 36 16 76;
Nico Selie, Veenenburgerlaan 19, 2182 DA Hillegom,
tel. 02520-29952.
Ondergetekende treedt op als coördinator.

De werkgroep werkt zelfstandig, maar legt verantwoording af aan het bestuur. De taak van de werkgroep bestaat uit het uitdenken en plannen van wandelingen e.d. en de uitvoering daarvan met medewerking van gidsen en anderen.

Leden en donateurs hebben inspraak in de vaststelling van het programma. Wie wil kan de vergaderingen van de werkgroep bijwonen. De eerstvolgende werkgroepvergadering is op maandag 10 februari 1986 bij Lies van de Drift. Suggesties kunnen ook telefonisch of schriftelijk bij de leden van de werkgroep worden ingediend.

Wij hopen op een prettige samenwerking in het komende jaar.

Joop Cronau

WERKGROEP CURSUSSEN

De werkgroep bestaat uit drie personen:
Maureen Hulshof, Van Eeghenstraat 14 huis, 1071 GE Amsterdam,
tel. 020-73 20 71;
Plien Peeters, Delftlaan 71, 2023 LC Haarlem,
tel. 26 34 36;
Gerrit Schouten, Saenredamstraat 64 rd, Haarlem,
tel. 31 90 21, toestel 146 (alleen tijdens kantooruren).
Ondergetekende zit als coördinator van de werkgroep in het bestuur.

De werkgroep stelt zich ten doel:

- het organiseren van cursussen, wanneer daar behoefte aan blijkt te bestaan;
- het geven van cursussen, uiteraard in samenwerking met anderen, zoals bv. gastdocenten, assistenten tijdens de avonden, gidsen voor de excursies.

Enkelen hebben al toegezegd deze hulp te zullen bieden, maar meer hulp is absoluut noodzakelijk.

Plannen voor de nabije toekomst zijn: een groencursus in het voorjaar en een natuurgidsencursus die in september 1986 moet starten.

Maureen en Plien gaan de "Experimentele docentenopleiding voor docenten van IVN-natuurgidsencursus" volgen in Bergen. Deze cursus bestaat uit 4 weekends, enkele avonden en een zaterdag en wordt gehouden van november '85 tot en met maart '86.

Mogen we iets van u horen?

Plien Peeters

WERKGROEP SCHOLEN

Dit werkgroepje start binnenkort met een bijeenkomst waarin ideeën en ervaringen over natuureducatie op scholen worden uitgewisseld. Enkele leden zijn al op scholen actief in bijvoorbeeld het opzetten van tentoonstellinkjes en het organiseren van natuurwandelingen met leerlingen.

Hebt u ideeën over natuureducatie op scholen of bent u gewoon belangstellend, dan graag een telefoontje naar Niels van Esterik (coördinator), Aletta Jacobsstraat 180, 2037 PE Haarlem, tel. 17 16 25 (werk) of 35 63 98 (privé).

Niels van Esterik

bescherming inheemse vleermuizen

Naar aanleiding van een aantal groene vragen in het aprilnummer van DE TOCRTS werd besloten wat nader in te gaan op de vleermuizen in Nederland en de gevaren die hen bedreigen.

Biologische gegevens

Vleermuizen behoren tot de zoogdierorde van de handvleugeligen (Chiroptera). Dit is een heel bijzondere orde, want de vertegenwoordigers ervan zijn de enige zoogdieren die echt kunnen

Fig. 1. Schema vleermuis
(Uit K.N.N.V. W.M. nr. 104)

vliegen. Andere groepen zijn alleen tot glijvluchten in staat (b.v. de vliegende eekhoorns). Voor het vliegen zijn vleermuizen in het bezit van een zeer dunne vlieghuid, die gespannen is tussen zeer lange, tot baleinen uitgegroeide vingerkootjes en een verlengde onderarm (zie fig. 1).

Vleermuizen zijn een succesvolle zoogdiergroep: over de gehele wereld komen maar liefst + 2000 soorten voor. Alleen de orde der knaagdieren kent nog meer soorten. Het zijn echte voedselspecialisten: er bestaan insektenetende, vruchtenetende, visetende, bloedzuigende (vampieren) en zelfs honingzuigende soorten.

In de gematigde streken komen maar relatief weinig soorten voor. Vandaar dat wordt aangenomen, dat de bakermat van de vleermuizen gelegen is in tropische gebieden. In ons land zijn 17 soorten met zekerheid waargenomen, waaronder een aantal zeer zeldzame. Algemene en vrij algemene soorten zijn de watervleermuis, de dwergvleermuis, de laatvlieger, de rosse vleermuis en de gewone grootoorvleermuis. Alle inheemse soorten zijn schemer en/of nachtaktieve insekteneters. Zij vangen insecten, die ze opsporen door middel van echolokatie (zie fig. 2), door ze in de vlucht op te

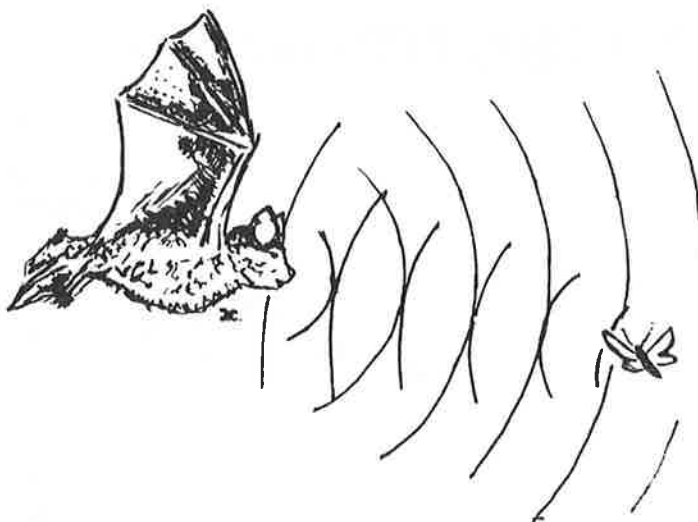

Fig. 2. Echolocatie bij vleermuizen

scheppen met behulp van de huid die gespannen is tussen beide achterpoten en de "staart". De geluiden die vleermuizen uitstoten voor het lokaliseren van de prooi, lig-

gen boven onze gehoorgrens. Gelukkig bestaat er fijngevoelige apparatuur om deze oriëntatiegeluiden te registreren. Het blijkt dat we op deze wijze zelfs de verschillende soorten kunnen determineren.

Overdag slapen vleermuizen. Afhankelijk van het type dagverblijf worden er dendrofiele soorten (zgn. boomvleermuizen) en troglodiele soorten (zgn. grotvleermuizen) onderscheiden. In ons land zijn grotten beperkt tot enkele groeven in Zuid-Limburg. Bij gebrek hieraan wordt ook wel de menselijke behuizing verkozen. Grotvleermuizen zijn in onze streken dus enigszins als cultuurvolgers te beschouwen. De indeling in twee groepen is echter niet sluitend: er zijn boomvleermuizen, zoals de rosse vleermuis, die 's winters sporadisch in grotten worden aangetroffen en omgekeerd komen er grotvleermuizen voor, zoals de watervleermuis, die 's zomers ook wel eens in holle bomen worden aangetroffen.

Vleermuizen zoeken elkaars gezelschap op in de dagverblijven. Afhankelijk van de soort kunnen er kolonies van enkele tien- tot enkele honderdtallen ontstaan. Niet alle soorten verblijven de gehele zomer in één verblijfplaats. Zo verplaatst de rosse vleermuis zich nogal eens naar een andere holle boom, die wel enkele kilometers van de vorige verwijderd kan zijn. Zomerkolonies blijken veelal uitsluitend uit wijfjes te bestaan, die er hun jongen ter wereld brengen. Dergelijke kolonies worden kraamkolonies genoemd.

Nog voor de zomer ten einde is en voedselschaarste een bedreiging kan gaan vormen, geven de meeste soorten het oude kolonieverband op en zoeken de winterverblijven op. Deze kunnen zich in de directe omgeving van het zomerverblijf bevinden, vaak in een meer verborgen en beschut hoekje. Andere soorten leggen echter lange afstanden af op weg naar hun winterverblijven. Uit ringonderzoek in 1952 gestart door de heer Bels bleek dat van de 13 soorten die in Zuid-Limburg overwinteren er een aantal is, die over afstanden van wel enige honderden kilometers trekken. Meervleermuizen, geringd in Zuid-Limburg (met een aluminium bandje met code en adres om de onderarm) werden weer in Friesland en Noord-Holland teruggevonden. Omgekeerd, ringonderzoek van Voûte op de zomerverblijven in Friesland toonde aan dat Friese meervleermuizen niet alleen in Zuid-Limburg en de wat verder gelegen Ardennen overwinteren, maar ook in West-Duitsland.

Eenmaal gearriveerd in de winterverblijven, gaan de vleermuizen al snel in winterslaap, een zeer merkwaardig verschijnsel, dat maar bij weinig andere zoogdieren (b.v. de egel) wordt aangetroffen. De winterslaap is een aanpassing aan het leven in de gematigde klimaatzone. Door alle lichaamsactiviteiten (hartslag, ademhaling, lichaamstemperatuur enz.) op een laag pitje te zetten, wordt het energieverbruik tot een minimum beperkt, zodat de vleermuis de voedselarme winterperiode kan doorkomen op zijn eerder aangelegde vetvoorraad. Wat veel mensen niet weten is, dat

deze winterslaapproiode voor de meeste vleermuizen geen continue rusttijd is. Af en toe worden ze wakker en vliegen wat rond. Soms zoeken ze na afloop een wat beter plekje uit om verder te slapen. Tevens vindt in dergelijke onderbrekingen van de winterslaap de paring plaats. Vleermuizen zijn erg kwetsbaar in deze periode. Het duurt grofweg 20 minuten eer zij in staat zijn na verstoring weg te vliegen. Bovendien kost het wakkerworden behoorlijk wat energie. Te vaak verstoren leidt tot grote aanslagen op de vetvoorraad en daardoor mogelijk tot de dood van het dier.

Bedreiging en bescherming

Het gaat niet zo goed met de vleermuis in Nederland. De laatste decennia is een aantal soorten sterk in aantal achteruitgegaan. Hieronder bevinden zich niet alleen de van nature al zeldzame soorten, maar ook soorten die vroeger vrij algemeen waren.

Vleermuizen zijn altijd al door de mens belaagd vanwege vermeende relaties met duistere krachten. De verborgen en nachttactieve levenswijze van vleermuizen evenals hun bizarre uiterlijk met grote oren en neuzen (voor het opvangen van teruggekaatste geluidsgolven) zal hiertoe wel hebben bijgedragen.

De oorzaken van de recente achteruitgang liggen echter op een ander vlak, namelijk het gebruik van insecticiden en de vernietiging van dag- en winterslaaponderkomens. Hierbij kan men denken aan het omhalen van holle bomen, het slopen van oude gebouwen of juist het restaureren ervan. Zoals gezegd zijn vleermuizen zeer verstoringsgevoelig, zodat ook de recreatie haar tol zal hebben geëist. Verder zijn er (onbedoelde) vergiftigingen van hele kolonies bekend, door het gebruik van chemische houtconserveringsmiddelen bij de restauratie van gebouwen. En het is mogelijk dat nog onbekende factoren bij de achteruitgang een rol hebben gespeeld. Hierbij wordt gedacht aan kleine klimaatsveranderingen.

De sterke achteruitgang was voor de regering in 1973 aanleiding om alle inheemse vleermuissoorten wettelijk tot beschermde diersoorten te verklaren. Dat betekent dat deze dieren niet gevangen of gedood mogen worden. Evenmin is het toegestaan vleermuizen in gevangenschap te houden. Voorts is het verboden dode of geprepareerde vleermuizen of onderdelen daarvan in bezit te hebben of te koop aan te bieden. Maar uit de eerder genoemde bedreigingen kan afgeleid worden dat wettelijke bescherming alleen niet voldoende is om het voortbestaan van de inheemse vleermuizen te verzekeren.

Het lijkt mij de taak van het IVN het publiek op de bedreigingen en de achteruitgang van vleermuizen te wijzen en bescherming te propageren. Individuele leden kunnen helpen door ervoor te waken dat verblijfplaatsen van

vleermuizen niet vernietigd worden en door nieuwe onderkomens in de vorm van vleermuiskasten aan te bieden (zie fig.3). In onze omgeving wordt de vleermuizenstand bijgehouden door J.Cronau sr. (tel.24 09 00). Hebt u gegevens over (voormalige) verblijfplaatsen van vleermuizen in Kennemerland, dan kunt u die aan hem doorgeven.

Het wordt afgeraden om in een opgehangen vleermuiskast te gaan kijken of hij bewoond wordt. Een eenmaal verstoorde vleermuis zal niet snel weer op de oude plek terugkeren. Bewoning is op eenvoudige wijze te controleren door te kijken of er uitwerpselen op het nestplankje (zie fig.3) liggen. Het is vaak mogelijk aan de hand van de uitwerpselen zelfs de soort vast te stellen. Hiervoor verwijs ik gaarne naar de KNNV wetenschappelijke mededeling nr.104, getiteld "De Nederlandse vleermuizen". Dit boekje bevat naast enige determinatiesleutels een grote hoeveelheid algemene informatie. Het boekje kost f 10,- (f 7,50 voor leden) en is te bestellen bij het KNNV-bureau te Hoogwoud, tel. 02263-1445, of af te halen bij het IVN-hoofdkantoor in Amsterdam.

Een uitgebreide folder over vleermuisbescherming kan aangevraagd worden bij:

- het laboratorium voor zoölogische oecologie en taxonomie in Utrecht, tel. 030-31 72 41;
- Staatsbosbeheer, Postbus 20020, 3502 LA Utrecht, tel. 030-85 91 11;
- het ministerie van landbouw en visserij in Den Haag, tel. 070-79 39 11.

Bij deze adressen kunt u ook terecht voor advies, wanneer u overlast van vleermuizen hebt.

J.Cronau jr.

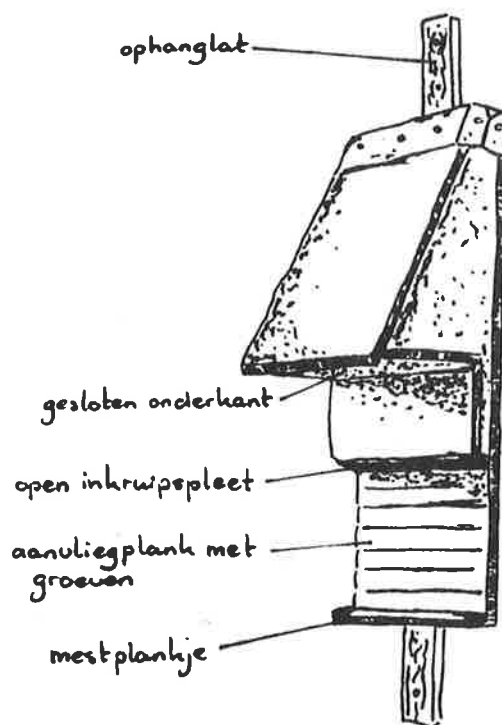

Fig 3. vleermuiskast (Uit V.R.O.M. folder)

-0-0-0-0-0-0-0-

☞ koffiepraatje

Tijdens de laatste ledenvergadering, 30 sept. j.l. is het kopje koffie onderwerp van gesprek geweest.

Het Paradijsje (huur en koffie tegen betaling) plus de grote ledenopkomst waren reden voor het bestuur om, zuinig als we zijn, te denken dat het redelijk was, anders dan gebruikelijk, de aanwezigen zelf hun kopje koffie (thee) te laten betalen; we dachten een mooi gebaar te maken door, als viering van onze eerste bijeenkomst in Het Paradijsje, een eerste kop koffie aan te bieden en verdere en toekomstige koffievreugde door ieder op eigen kracht te laten genieten. Maar die goed bedoelde gedachte bleek niet bij iedereen aan te slaan; er ontstond een discussie. Zodat in de eerstvolgende bestuursvergadering aan de koffievoorziening een bespreking is gewijd.

Na uitvoerige gedachtenwisseling kwamen we tot de volgende, naar onze mening, redelijk slotsom.

☞ Tijdens een officiële ledenvergadering worden koffie en thee aangeboden, ongeacht de lokaliteit waar de vergadering wordt gehouden (gehuurd of gratis). Bij andere bijeenkomsten is koffie (thee) voor eigen rekening, indien de lokaliteit gehuurd wordt, waarbij, zoals bijv. in Het Paradijsje, de voorwaarde is gesteld, dat materiële verstrekkingen in rekening worden gebracht.

Het bestuur

van de penningmeester

In de loop van 1985 hebben enkele donateurs zich teruggetrokken, maar het aantal nieuwe donateurs is groter dan het aantal afhakers; totaal zijn er nu 67.

Het aantal leden dat opzegde, is ongeveer gelijk aan het aantal nieuwe leden. We gaan dus optimistisch verder.

De betaling van contributie en donatie verliep over het algemeen soepel; enkelen die nog niet hebben betaald, beloofden dat alsnog te doen.

En nu staat 1986 al weer voor de deur.

Contributie en donatie voor 1986 zijn vanaf nu weer van harte welkom. Het aantal guldens dat u daarvoor moet uittrekken en de rekeningnummers waarop u het bedrag kunt storten, staan op de binnenzijde van de voorkant van het omslag van DE TOORTS.

U ontvangt géén acceptgirokaart (vooralsnog zijn we daar niet aan toe), maar we vertrouwen dat u evengoed de weg naar ons bank- of gironummer wel zult vinden.

Plien Peeters,
penningmeester

ONKOSTENVERGOEDING

IVN-ers zijn meestal echte werkers; ze steken vaak vele vrije uurtjes in educatie en andere werkzaamheden voor de afdeling. Dat die activiteiten hun soms ook nog geld kosten, is algemeen bekend.

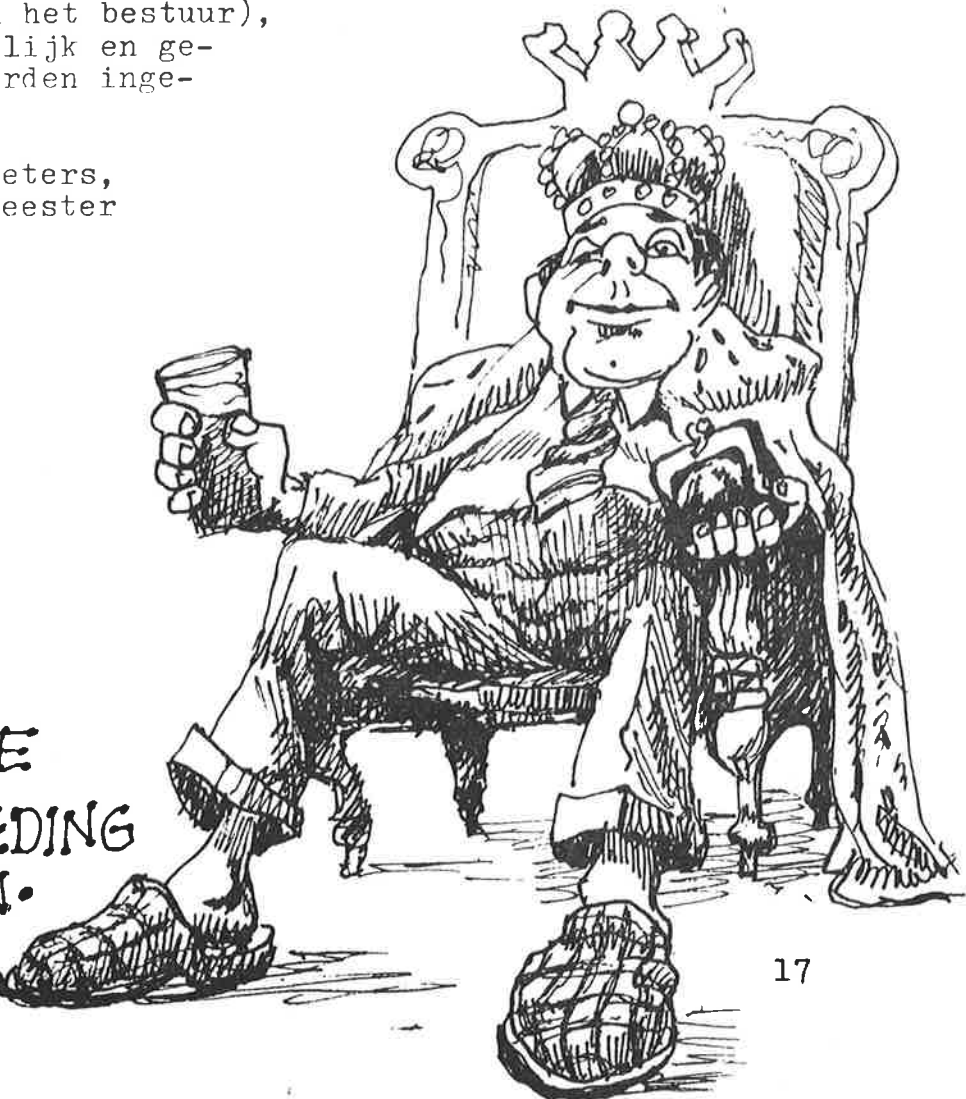
Dit laatste nu is onderwerp van gesprek geweest tijdens een bestuursvergadering.

Er is toen besloten onkosten, gemaakt ten behoeve van IVN-werk (we denken daarbij aan porti, vervoer e.d.) te vergoeden.

Declaraties, die natuurlijk redelijk moeten zijn (dit ter beoordeling van het bestuur), moeten schriftelijk en gespecificeerd worden ingediend.

Plien Peeters,
penningmeester

KIJK, ZÓ'N GROTE
ONKOSTENVERGOEDING
GEEFT HET I.V.N.
NU OÓK WEER NIET!

Wegwijs

IN NATUUR- EN MILIEUBESCHERMEND NEDERLAND

De KNNV, wat is dat eigenlijk?

Kort gezegd, een vereniging met zo'n 10.000 leden die om de een of andere reden geïnteresseerd zijn in zaken die de natuur betreffende en die dat met elkaar willen beleven.

In de vereniging is plaats voor iedereen die aan onderstaande beschrijving voldoet:

- de geïnteresseerde amateur die er wel eens wat meer van zou willen weten;
- de gestudeerde bioloog die zijn prachtige vak ook in de vrije tijd wil beleven, maar dan op een geheel eigen wijze;
- de individualist, die toch wel eens over zijn waarnemingen wil praten;
- de natuurliefhebber, die mee wil denken en werken aan het vinden van realistische oplossingen voor natuurbeschermingsproblemen in en buiten Nederland.

Een gevarieerd gezelschap voorwaar! Wat vinden zij in hun vereniging?

- Regionaal verspreide afdelingen, die regelmatig excursies en voordrachten organiseren naar en over natuurzaken;
- gespecialiseerd studiemateriaal voor hen die zo dicht mogelijk tot de kern willen doordringen;
- landelijk georganiseerde kampen, weekends en reizen in binnen- en buitenland;
- het verenigingsorgaan "Natura" dat maandelijks verschijnt met een keur aan gevarieerde artikelen en verenigingsnieuws;
- gespecialiseerde werkgroepen op diverse gebieden, die zich concentreren op een bepaalde tak van studie of organisatie;
- een overkoepelend bestuur dat, ook bestaande uit amateurs, tracht dit alles in goede banen te leiden.

De vereniging is onafhankelijk van belangengroeperingen en benadert de problematiek frank en vrij vanuit haar eigen gezichtshoek, maar met respect voor ieders persoonlijke opvattingen. De vereniging kent geen beroepskrachten en wordt niet door de overheid gesubsidieerd. De contributie is verschillend per afdeling, maar van een niveau dat voor ieder redelijkerwijs is op te brengen. De KNNV is trots op haar publikaties die verschijnen in haar Bibliotheek en in de serie Wetenschappelijke Mededelingen, beide belangrijke bronnen voor allen die zich in een bepaalde studietak willen verdiepen.

In zaken van natuurbescherming tracht zij vooral met gefundeerde argumenten te komen om de waarde van gebieden aan te tonen. Deze stijl zal eerder als constructief dan als

agressief worden beoordeeld, hoewel wij indien nodig de strijd niet uit de weg zullen gaan.

KNNV-afdeling Haarlem

De afdeling Haarlem telt ongeveer 400 leden. Zij organiseert voor haar leden verschillende excursies, bijv. inventarisatie-excursies van planten en paddestoelen, rondwandelingen door gebieden in en om Haarlem, maar ook excursies naar de stadskweektuinen, het pinetum Blijdestein in Hilversum enz. Verder worden er regelmatig lezingen gehouden.

In onze afdeling bestaat een kleine paddestoelenwerkgroep, die zich de afgelopen jaren heeft bezig gehouden met inventarisaties van diverse terreinen. De excursies van deze werkgroep worden meestal op een doordeweekse morgen gehouden.

Mocht u interesse hebben gekregen? De contributie van de afdeling Haarlem bedraagt f 25,- per jaar, en f 10,- voor huisgenoten.

U kunt zich opgeven bij mevr. M.E. Koster-Bijlo, Van Nouhuysstraat 21-1, 2024 KT Haarlem, tel. 25 25 44.

U kunt hier ook terecht voor inlichtingen over de paddestoelenwerkgroep, evenals bij mevr. A.G. Becker, tel. 25 66 43.

Saskia Tempelman,
secr. KNNV-Haarlem
tel. 02502-5690

Over gidsen en gidsen

Excursies ofwel natuurwandelingen zijn één van de, zo niet dé belangrijkste activiteiten van IVN-afdelingen. Te oordelen naar de reacties van het publiek vallen zij goed in de smaak. Welke gids heeft niet eens een deelnemer horen zeggen:

"Ik woon hier al jaren in de buurt, maar ik heb nooit geweten, dat er zoveel te zien was"? Hiermee hebben we meteen het doel van de excursie te pakken, nl. het publiek de ogen te openen voor hun omgeving, beter gezegd hun de natuur te doen beleven. De achterliggende gedachte bij deze is, dat wanneer men een zekere liefde voor de natuur is bijgebracht, dit zal leiden tot een milieubewust handelen, wat een vereiste is voor het behoud van ons leefmilieu.

Het is opvallend te noemen dat tijdens de opleiding van de natuurgids zoveel aandacht wordt geschonken aan het

verwerven van biologische kennis en relatief zo weinig aan hoe die kennis over te dragen en hoe deelnemers de natuur te doen beleven, terwijl dit toch hét kenmerk van de IVN-excursie is. Van de 18 hoofdstukken van het handboek voor opleiding tot natuurgids is er één, namelijk hoofdstuk 11, gewijd aan de natuurwandeling. Dit handboek is weliswaar op dit moment uit de roulatie genomen, maar is toch tekenend voor de wijze waarop in het verleden gidsen veelal hun opleiding hebben genoten. Daarom zouden wij bij een nieuwe cursusopzet willen pleiten voor het verplicht stellen van een bepaalde biologische basiskennis, zodat er meer tijd overblijft voor het leren leiden van een excursie.

Oefenen van cursisten met elkaar is belangrijk als "praktijkervaring". Hoofdstuk 11 van het handboek kan hierbij als leidraad fungeren. Wij hebben hieronder een lijst van praktische tips voor het geven van een natuurwandeling geschreven, die ook voor de ervaren gids de moeite zijn om (nog) eens door te lezen. De meeste tips zijn afkomstig uit het al eerder genoemde hoofdstuk van het cursushandboek.

1. Wacht altijd tot uw groep deelnemers compleet is, wanneer u iets wilt gaan vertellen. Mensen verliezen hun interesse, als ze maar half begrepen hebben waarover het gaat.
2. Zorg dat, wanneer u iets gaat vertellen, u altijd goed verstaan- en zichtbaar bent. Wacht (hoe moeilijk dat ook mag zijn) tot het rustig is. Praat niet tegen de wind in en laat het publiek niet tegen de zon in naar u kijken.
3. Zorg dat, wat u wilt laten zien, voor iedereen ook zichtbaar is.
4. Kijk bij het spreken het publiek aan en staar niet naar de grond of in de verte. Op deze wijze houdt u contact met uw deelnemers.
5. Laat u niet verleiden al uw aandacht te schenken aan één persoon, die constant beslag op u tracht te leggen.
6. Als er kinderen bij de groep zijn, is het goed juist hen bij de wandeling te betrekken. Laat ze dingen opsporen en probeer, wat ze vinden, in uw verhaal in te passen.
7. Let erop niet al uw kruit in het begin van de excursie te verschieten, anders kunt u op het eind alleen maar wandelen.
8. Vaak is het mogelijk een lang verhaal niet op één punt maar verspreid langs de wandeling te vertellen.
9. Probeer een aantal zeer leuke dingen voor het laatste deel van de excursie te bewaren.
10. Probeer zoveel mogelijk speelse elementen in de excursie op te nemen (bijv. een fluitje gesneden uit fluitekruid, ruiken en voelen van planten, luisteren naar dieren).

11. Ga geen dingen vertellen waar u niet zeker van bent.
12. Ga geen uitgebreide theorie behandelen; dat is meestal veel te moeilijk.
13. Laat u niet verleiden tot lange discussies; word niet te emotioneel of boos; grote woorden bewijzen niets.
14. Onthoud dat het opnamevermogen van uw publiek beperkt is.
15. Probeer tijdens de excursie erop te blijven letten of uw publiek geestelijk en/of lichamelijk vermoeid raakt. In het laatste geval is het vaak beter wat sneller dan gepland een eind aan de excursie te maken.
16. Houd u in ieder geval aan de afgesproken tijden; laat een excursie niet te lang uitlopen. Het publiek moet weten, dat het op u kan rekenen.

Tenslotte een suggestie voor een wat andere vorm van excursie nl. de zogenoemde doe-het-zelfexcursie. Deze kan bij kinderen zeer leuk uitpakken. De gids is in dit geval niet de grote verteller, maar meer begeleider. De deelnemers gaan zelf op ontdekkingsstocht uit bijv. door met schepnetjes in een sloot te vissen en het gevonden materiaal te determineren aan de hand van eenvoudige sleutels en/of werkbladen. Zijn er al mensen die ervaring op dit gebied hebben, dan willen we dat graag van u horen. Reacties kunnen gestuurd worden naar het volgende adres:

Karin Groet/Johan Cronau, John Franklinstraat 45^{III},
1056 SX Amsterdam.

Karin Groet/Johan Cronau

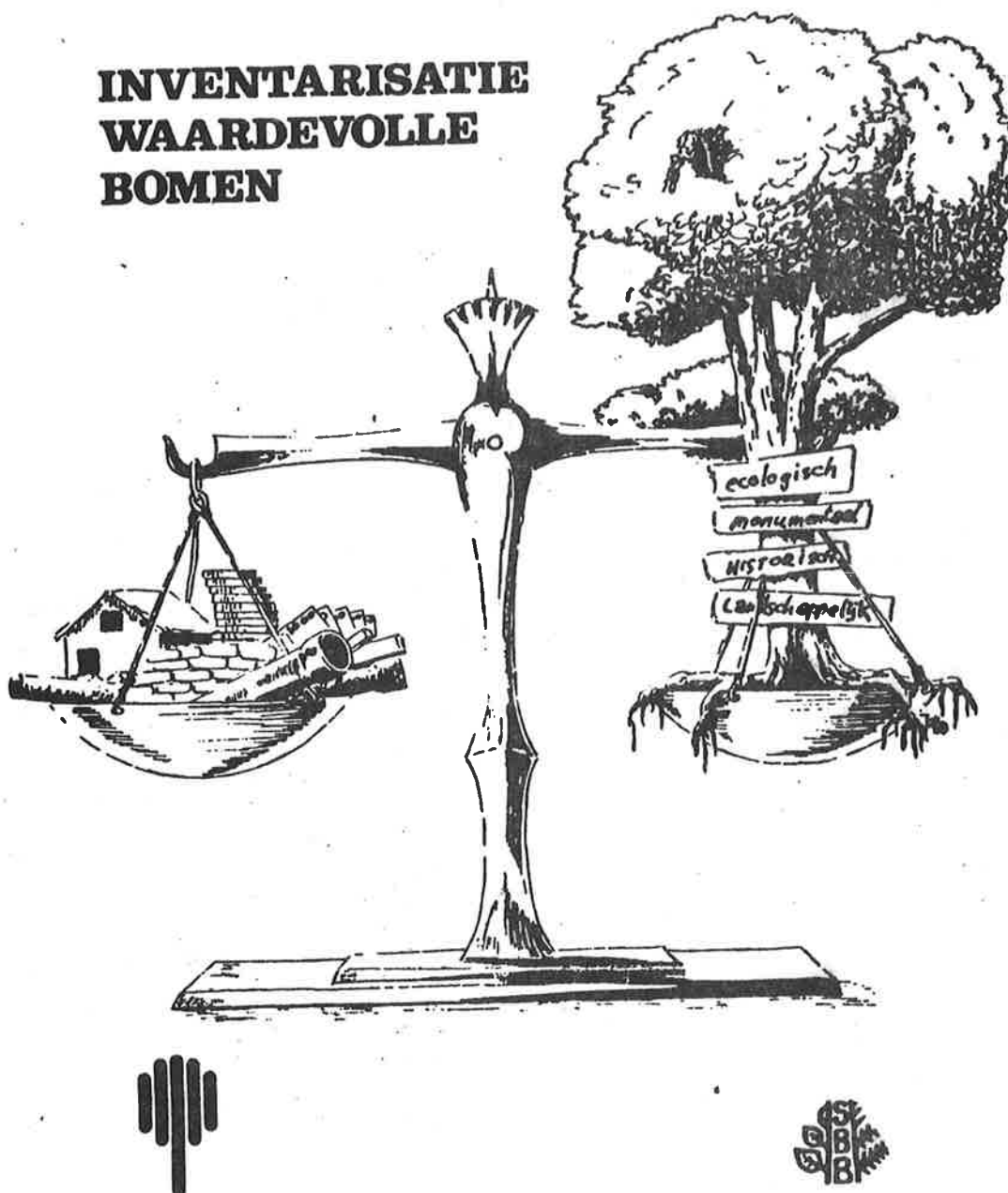
-0-0-0-0-

ALIKRUIKEN

Bij honderden zitten ze op een drooggevalen stuk dijk op de stenen gekleefd. Drogen ze niet uit? Nee, daar is niet veel kans op, want ze hebben de opening van hun huis met een klep goed dichtgemaakt en zich verankerd met wat slijm. Maar voordat ze dat hebben gedaan, hebben ze zoveel mogelijk vocht in zich opgenomen. De dikke wanden van het huis beschermen hen bovendien tegen hitte. Maar op erg warme, windstille dagen kan het zelfs de "kreukels" te erg worden. Ze maken zich dan los en laten zich pardoos tussen de stenen naar beneden vallen. Bij zo'n gelegenheid is het tikken van hun huisjes op het basalt duidelijk te horen.

INVENTARISATIE WAARDEVOLLE BOMEN

De Bomenstichting is samen met Staatsbosbeheer bezig met de inventarisatie en registratie van waardevolle bomen in geheel Nederland.

Wie wil daaraan meedoen? Hetzij als "tipgever", hetzij als "veldwerker".

Voor opgave of inlichtingen graag bellen naar:

Clara de Jong, tel. 023-31 17 23.

Het betreft hier een groot deel van Kennemerland.

ELSWOUT

Dat de binnenduinrand een prachtige strook natuurgebied is, weten wij allen uit ervaring, en vele dagjesmensen weten dit stuk natuur vooral in het weekend uitstekend te vinden.

Dat men vroeger ook wel wist van "het mooie en het schone in de natuur" blijkt uit de landgoederen die langs deze binnenduinrand ontstaan zijn. Denken we aan: Elswout, Duinlust (CIOS), Belvédère, Bloemenheuvel enz.

Gronden werden aangekocht door vooral kooplieden uit Amsterdam, die graag een buiten/zomerverblijf wilden - wat zijn wij dan toch tevreden met onze eenvoudige volkstuin - en 's winters zich in een grachtepand in Amsterdam huisvestten.

In de eerste helft van de 17e eeuw kocht een zekere Carel Molijn, een rijkgeworden lakendrapenier, gronden aan in Overveen, waar hij een prachtig landhuis neer liet zetten op de plek die aansluit op de oprijlaan vanuit het poortgebouw (het oudste gedeelte). Het huidige gebouw ligt dus iets noordelijker. Lang heeft hij echter niet van zijn bezit kunnen genieten. Hij ging "failliet". Het landgoed werd, noodgedwongen dus, halverwege de 17e eeuw verkocht aan Gabriël (van) Marcelis, wiens naam nu nog voortleeft in de Marcelisvaart. Deze bouwde het nog onvoltooide huis af, verfraaide het geheel en breidde het terrein uit.

Als hij sterft
(1673) erft zijn
zoon Elswout,
dat hij echter
ernstig verwaar-
loost. Begin
18e eeuw wordt
het landgoed
dan maar ge-
veild en gaat
over in de han-
den van de fa-
milie Romswin-
ckel. (Op het
landgoed Ley-
duin vindt u nog
een grenspaal
met deze naam.)
Door de tijden
heen wisselt
het buiten ver-
scheidene keren
van eigenaar

ELSWOUT IN 1793

(families Boreel en Borski, bankiers). Onder de laatsten wordt het landgoed nog meer uitgebreid en is dan het grootst in omtrek.

De huidige villa is beslist niet de oorspronkelijke zoals men vaak geneigd is te denken, maar de derde op Elswout. De opdracht werd gegeven door Willem Borski III rond 1881. Toen hij stierf, was het huis nog niet voltooid. Het werd toen ook niet meer afgebouwd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben de Duitsers het gebouw voltooid en in bezit genomen. In 1958 koopt het rijk uiteindelijk Elswout, dat later wordt opengesteld voor het publiek. In het landhuis is momenteel de Zocherschool ondergebracht. Zo is voor ons niet alleen een pracht stuk historie en cultuur bewaard gebleven, maar vooral een immens mooi natuur- en ontspanningsgebied. Dat het zo moge blijven.

J.C.Diekstra

PADDESTOELENDAG

In aansluiting op het artikel over de historie van Elswout wil ik nog even teruggrijpen op de paddestoelendag van 20 oktober, gehouden in Elswout.

Het was een dag van records, leek het wel. Prachtig weer, zonnig, heerlijke temperatuur, nauwelijks wind. Zo mooi was het weer nog nooit geweest op paddestoelendag.

Er waren nagenoeg geen paddestoelen; d.w.z. geen grote op de grond, zoals nevelzwammen, melkzwammen, russula's enz. Wel de grote boomzwammen (tonderzwam, bultzwam e.d.), maar die zijn er altijd.

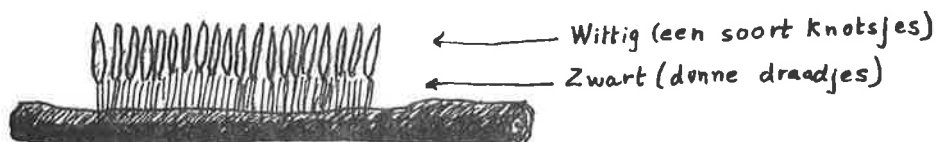
Er was een zeer groot aantal bezoekers meteen bij de aanvang van de dag. Bij de eerste lezing zat het zaaltje bomvol en voor de eerste wandeling meldden zich ruim 100 mensen. Ondanks of misschien ook wel dank zij deze records was de dag een succes.

Martien Daalmeijer heeft meer dan 200 mensen laten genieten van zijn dialezing. Onze gidsen voerden ruim 500 mensen door de lanen en laantjes van het landgoed en de groenwinkel werd druk bezocht, zodat ook de winkelmensen wisten waarvoor ze gekomen waren. En er zijn weer nieuwe contacten gelegd.

Wat het biologische aspect betreft wil ik nog één ding kwijt. Onze waarnemingen aan een vreemd organisme, namelijk de slijmzwam.

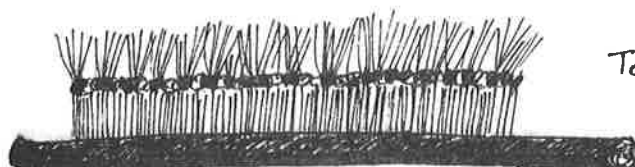
Bij de eerste voorbereiding vrijdagmorgen zagen we ze aanvankelijk aan voor geweizwammetjes; zwart van onder, wit-

tig van boven. Bij nauwkeuriger bekijken zagen we dit.

Agnes Becker, de KNNV-paddestoelenkenner, herkende ze daaraan meteen als slijmzwammen. Ze vertelde dat die dunne draadjes ontstaan uit een "slijmerige massa" (plasmodium) en dat de knotsjes sporendragers zijn.

Enkele uren later toen we het pad nog even snel doornamen, zagen we tot onze verbazing dat de witte knotsjes bruin waren geworden. Deze toestand handhaafde zich zaterdag en zondagmorgen. Zondagmiddag waren de knotsjes rijp, opengebarsten in een aantal wijd uiteenstaande draden.

Toestand op zondagmiddag.

Op dat moment verspreidden ze hun sporen.

Wat zijn eigenlijk slijmzwammen (Myxomycetes)? Dat is niet nauwkeurig te zeggen. Ze staan bij de indeling van de levende wezens ergens op de grens tussen plant en dier. Uit de ontkiemende spore (plant?) ontwikkelt zich een microscopisch klein wezentje, dat zich met een trilhaar voortbeweegt (diertje?). Later verliest elk wezentje het trilhaar. Dan vormt zich een vormloos klompje slijm. Daaruit groeien sporendragers met sporen die weer gaan ontkiemen enzovoort.

Slijmzwammen zijn er heel veel. Een opvallende, bekende soort is de heksenboter (*Fuligo septica*), een gele slijm-massa (een soort kussentje van bolletjes) op hout. Knolvoet, een ziekte die voorkomt bij koolsoorten, wordt door slijmzwammen veroorzaakt.

Plien Peeters

En nog eens

Sinds ik donatrice van het IVN ben, wilde ik de paddestoelendag al eens meemaken. Andere afspraken maakten dit onmogelijk, maar dit jaar had ik er rekening mee gehouden.

Ruim op tijd arriveerde ik, voor het eerst van mijn leven op landgoed Elswout. Allereerst genoot ik van de diaserie. Mijn complimenten voor de fotograaf; ik hoop mijn opnamen ooit ook zo mooi te krijgen.

De opkomst voor deze eerste wandeling was groot. Verdeeld over twee gidsen gingen we op pad. Ik bevond mij onder het gevolg van niemand minder dan Plien Peeters. Met haar als gids valt er, tussen de met veel gebaren bekrachtigde en door spiegeltjes en vergrootglazen ondersteunde redevoeringen, die zelfs de grootste natuurhater enthousiast zouden kunnen maken, altijd wel wat te lachen. Zo ook op die twintigste oktober. Na haar toehoorders ervan overtuigd te hebben dat het paddestoelenbestand door de natte zomer en het droge najaar tegen zou vallen, ging de ongeveer twintig koppen tellende groep op pad. En wat wil het geval: na de ene paddestoel volgde de andere. Op den duur begon het me wat te duizelen. De fraaiste exemplaren vond ik de porselein- en de tonderzwam, de meest aparte de plooirok- en de varkensoorzwammetjes.

De zon die vrij baan had, de luwte van het bos en de vele bezienswaardigheden maakten er een zéér geslaagde wandeling van. Eenmaal thuis sloeg ik aan het natellen. De dertig verschillende soorten paddestoelen of schimmels die ik gezien had, deden mij opgelucht bedenken: Wat fijn dat het er maar zo "weinig" waren; méér had ik er zeker niet kunnen onthouden.

Al met al was het best leuk ook eens de kleinere soorten - die zo opgesteld stonden, dat je er met gemak overheen keek - te vinden.

Tot slot beste IVN'ers, krijgen jullie van mij een pluim en ga zo door, tot genot van de wandelaars en nut van het algemeen.

J.Giling

NOG EVEN DIT

Het is weer kerstbomentijd. Binnenkort worden er weer miljoenen sparren geïmporteerd uit de nog bosrijke landen om kleur en geur te geven aan ons kerstfeest. Misschien is het goed eens te bedenken wanneer je zo'n mals groen boompje in de huiskamer hebt staan, dat deze soort sterk te lijden heeft van zure neerslag. Het geeft eigenlijk een vreemd contrast wanneer aan de ene kant bossen dreigen uit te sterven, terwijl aan de andere kant bossen (weliswaar gekweekt voor dit doel) worden gekapt om het kerstfeest op te luisteren.

Misschien is het een idee, indien u een tuin hebt of een ruim balkon, dit jaar eens een boom met kluit of in pot te kopen. U hebt er ten eerste langer plezier van, want na de feestdagen zet u hem buiten - vergeet dan niet de pot af te dekken tegen de vorst - en het volgende jaar haalt u hem

weer binnen. Wat ook leuk is, is verlichting aan te brengen in een van de bomen of struiken in uw tuin. Hiervoor is speciale buitenverlichting te koop. Al met al hoop ik nog lang van het sparregroen en andersoortig groen te kunnen genieten en niet alleen binnenshuis tijdens de feestdagen, maar ook buiten in de vrije natuur. Hopelijk denkt u er ook zo over, want alleen samen kunnen we de bossen nog redden.

Rob Hoogstraten

plekjes met karakter

Het gebied dat ik deze keer ga beschrijven, ligt in het zuidwesten van Friesland en draagt de ietwat vreemd aan-doende naam Rottige Meenthe. Dit reservaat ligt nabij het dorp Nijetrijne, te bereiken via de provinciale weg tussen Wolvega en Kuinre. Het reservaat wordt overigens door deze weg in twee stukken gesneden.

Het stuk ten zuiden van deze weg is gesloten voor publiek vanwege plantenonderzoek en gedeeltelijke rietcultuur. De noordkant echter is "ingericht" voor bezoekers, d.w.z. er zijn wandelroutes uitgezet (gemarkeerd met paaltjes), er zijn picknicktafels, er is een fietsroute e.d.

Het gebied Rottige Meenthe is min of meer een moerasgebied. De naam zegt het al: slechte, natter (rottige), gemeenschappelijke weidegrond (meenthe). Het vertoont hetzelfde karakter als de grote moerasgebieden de Weerribben en de Wieden in Noordwest-Overijssel en net zoals in deze gebieden is er voorheen turf uitgebaggerd. Daardoor zijn er allerlei petgaten (gaten waar veen is uitgehaald) ontstaan, die nu weer langzaam aan dichtslibben (verlandingsproces).

Dat er in het gebied geen echte grote plassen zijn ontstaan, heeft men te danken aan een aantal verordeningen. Men mocht de petgaten namelijk niet breder maken dan 30 meter en de petwallen mochten niet smaller dan 7 meter zijn. (Een petwal is een strook waarop men het uitgegraven veen liet drogen.) Ook binnen een afstand van 400 meter van het riviertje de Linde mocht geen turf afgegraven worden om dijkdoorbraken te voorkomen.

Niet heel het reservaat is verveend; men vindt er nog hoger gelegen stukken grasland waar nog nooit veen is afgegraven. In de loop der jaren heeft men zo een uniek stuk natuurgebied gekregen met verschillende verlandingsstadia, zoals open water, riet, zeggemoeras, schraal grasland en elzenbroek.

Zoals ik al eerder schreef, is er in het reservaat ook een gedeeltelijke rietcultuur. Dit riet wordt 's winters gemaaid en de ruigte (andere planten, zoals kattestaart, maar daar kom ik later op terug) wordt eruit gekamd en in het veld opgebrand. Dit gebeurt op de hogere stukken van het veld om verrijking te voorkomen. Het riet wordt dan gebundeld en verkocht. Afhankelijk van de kwaliteit wordt het riet gebruikt voor dakbedekking, rietmatten en voor de bollen-teelt. In het dorp Nijetrijne is nog een rietdekkersbedrijf te vinden.

Rondom het reservaat is een typisch recreatiegebied ontstaan met hier en daar nog een klein veeteeltbedrijfje. In het dorp wonen veel tweede-huizenbezitters, waardoor een aantal veenarbeidershuisjes bewaard zijn gebleven. Op het riviertje de Linde vindt men wat waterrecreatie en sportvisserij.

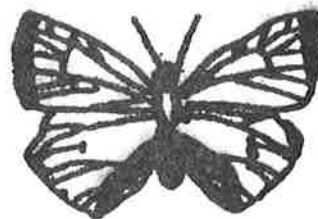
De Rottige Meenthe is qua flora en fauna rijkelijk bedeed. Vooral aan de plantenwereld zijn de verschillende verlandingsstadia of successiereeksen goed te zien.

Laat ik eens grofweg zo'n verlandingsstadium doorlopen. Begin ik met open water, dan kom ik waterpest, fonteinkruid, krabbescheer, gele plomp en waterlelie tegen, omdat deze planten goed tegen golfslag kunnen.

In het najaar zakt bijvoorbeeld krabbescheer naar de bodem en vormt daar snel een laag organische stof die het water ondieper maakt. Daarbij hebben de gele plomp en de waterlelie redelijk groot blad, dat het water afdekt en daarmee de golfslag tegengaat. We zien dan een reeks nieuwe planten ontstaan, zoals mattenbies, lisdodde, riet, gele lis, kalmoes en waterzuring. De waterzuring wordt overigens, als hij in slechte conditie is, door de grote vuurvlin-
der gebruikt voor het afzetten van eitjes.

In het volgende stadium, waarin biesen, zeggen en diverse veenmos-
sen het plantendek verstevigen, komen we bijvoorbeeld watermunt, moerasandoorn en gele waterkers tegen.

Wanneer we het rietveld regelmatig maaien, bevorderen we de rietgroei en wordt bosgroei (in dit geval elzenbroekbos) tegengegaan. Er ontstaan dan diverse soorten veenmossen die de bodem zuurder maken. Door die verzuring zien we dan ook planten opkomen, zoals dopheide, moerasviooltje, zonnedauw, tormentil en diverse orchideeën.

GROTE VUURVLINDER

Verder kan men nog kattestaart, leverkruid
valeriaan en harig wilgeroosje aantreffen
in het rietveld, vooral als er te veel
dode planteresten op het veld blijven lig-
gen. Men noemt dit verruiging. De boven-
genoemde plantesoorten noemt men ook wel
ruigteplanten.

Tot slot een greep uit de fauna van het
reservaat: buizerd, purperreiger, bruine
kiekendief, grauwe gans, verschillende
soorten eenden, wulp en een broedkolonie
van de zwarte stern. De visotter schijnt
er ook voor te komen, maar die heb ik
niet gezien.

Buiten dit alles is er voor wie er nog voor heeft, onge-
looflijk veel te zien en te beleven.

Rob Hoogstraten

-0-0-0-0-0-0-

14 november 1985

14 november 1985

GEBOREN

Marsijah

Catharina Margaretha

Zij woog 3030 gram en
is een dochter van

Hanneke en John van Everdingen

Nicolaas van der Laanstraat 10

2013 BM Haarlem

Tel.: 023-325682

14 november 1985

14 november 1985

-0-0-0-0-0-0-

ExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtra

Let op!!! Op de volgende bladzij staat een belangrijke extra-
aankondiging. Noteer die datum in uw agenda en houd hem vrij!

ExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtraExtra

LEZING MET DIA'S

Over bomen is veel te vertellen. Want iedere boom heeft zijn eigen verhaal. En iedere boom voelt en ruikt anders. En als die bomen dan ook nog bij elkaar groeien, praten we al gauw over een bos.

Bos en bomen, daarover wil ik als nieuwbakken IVN'er graag anderen deelgenoot maken.

Als voorlichter bij Staatsbosbeheer en ontwerper van wandelroutes en natuurspaden kom je erachter wat het publiek, om de bezoekers van onze bossen zo maar eens te noemen, ervanaf weet. En dat is vaak bitter weinig.

O ja, heeft een eik bloemen?...

Verliest een lariks zijn naalden?...

Voor de meesten van ons heel gewoon. Maar als je er dan toch weer eens heel intens naar kijkt, ontdek je iedere keer weer de aparte schoonheid die bomen te bieden hebben.

Daarom dus op 23 januari om 20.30 uur een bijeenkomst met dia's en een praatje. En hopelijk ook een uitwisseling van wetenswaardigheden over alles wat met bomen te maken heeft. Plaats van handeling: Het Paradijsje.

Kees Duinker

23 januari
om 20.30 uur
in
Het Paradijsje

ergetennietvergetennietvergetennietvergetennietvergetennietvergetennietverge

BELANGRIJKE MEDEDELINGEN BETREFFENDE HET PROGRAMMA

Tot en met April staat het programma definitief vast (zie achterzijde omslag). We rekenen weer op ieders hulp.

Lees het programma door en bepaal dan waar, wanneer en hoe je wilt helpen.

Neem zelf contact op met de desbetreffende coördinator. Dat vereenvoudigt zijn/haar werk.

- 26 jan. - winterwandeling Kennemerduinen. Coörd. Hennie Kenselaar (26 37 35); voorwandelen: zondag 19 jan., 13.00 uur, ingang Bergweg.
- 16 mrt. - Knoppendag Caprera. Coörd. Plien Peeters (26 34 36); veel mensen nodig (ook voor winkel); voorwandelen: zondag 9 mrt., 14.00 uur.
- 23 mrt. - Lentewandeling Groenendaal. Coörd. Loes v.d. Berg (02502-7425); voorwandelen zat. 22 mrt., 9.30 uur vanaf restaurant.
- 11 april - Avondwandeling Heksloot. Coörd. Joop Cronau (24 09 00); voorwandelen in nader overleg met coörd.
- 20 april - Morgenwandeling Liedegebied. Coörd. Jaap Kuypers (36 16 76); voorwandelen: zat. 19 april, tijdstip in overleg met coörd.

-0-0-0-0-0-0-

Hieronder volgt alvast de aankondiging van het programma tot juli. Volledige uitwerking komt in de volgende TOORTS. U weet nu alvast de data en kunt eventueel plannen waarbij u zich inzet.

- 4 mei - Heempark Hillegom. Coörd. Nico Selie (02520-20523) aanvang: 10.00 uur.
- 4 mei - Haarlemmermeerse Bos, Hoofddorp, (organisatie door afd.Aalsmeer) Wij helpen met gidsen. Coörd.Wim Dijkgraaf (02526-86702); aanvang: 14.00 uur.
- 12 mei - Avondwandeling Brouwerskolk. Thema: vogelzang; aanvang 19.30 uur
- 13 mei - Avondwandeling Leiduin. Thema: vogelzang; aanvang 19.30 uur.
- 25 mei - Open dag Duin- en Kruidberg, in samenwerking met Natuurmonumenten. Coörd. Plien Peeters (26 34 36); vogelzangwandeling om 8.00 uur; wandelingen ± 11.00 u. Er zijn veel mensen nodig (ook voor winkel). Er komt een natuurpad, aan het voorjaar gebonden.
- 15 juni - Fietstocht Spaarnwoude. Start in de morgen. Veel mensen nodig.
- 27 juni - Avondwandeling Heempark Schalkwijk. Coörd. Lies v.d.Drift (36 13 97)
- 29 juni - Ochtendwandeling binnenstad Haarlem

hr. T. Litjens
Heemsteedse Dreef 293
2101 KJ Heemstede

AGENDA

Zondag 26 jan. KENNEMERDUINEN, winterwandeling; vertrek: ingang Bergweg, 13.00 uur; duur van de wandeling $\pm$ 2 uur; toegangskaart verplicht.

Zondag 16 mrt. CAPRERA/OPENLUCHTTHEATER, Bloemendaal; knoppendag (bomen in de winter); lezingen en wandelingen; de lezingen worden gehouden in de kleedruimte (onder de poort door). Daar starten ook de wandelingen. Toegangskaart verplicht.
Lezingen om: 11.00-12.00-13.00-14.00 en 15.00 uur
Wandelingen: 11.30-12.30-13.30-14.30 en 15.30 uur
N.B. "Groene winkel" van het IVN is aanwezig.

Zondag 23 mrt. GROENENDAAL, Heemstede; vertrek: restaurant, 10.30 uur; lentewandeling.

Vrijdag 11 april HEKSLOOT, Haarlem-Noord; er zal vooral aandacht geschonken worden aan weidevogels; vertrek: parkeerplaats kruispunt Vondelweg/Spaarn-dammerweg, 19.15 uur; meenemen van kijker aanbevolen.

Zondag 20 april LIEDEGEBIED, morgenwandeling; er zal vooral aandacht worden geschonken aan de begroeiing en aan de vogels; vertrek: molen "De Veer" in de buurt van de PTT-toren aan de Oudeweg; 9.30 uur; duur van de wandeling $\pm$ 2½ uur.

BELANGRIJK!! De wandelingen duren ongeveer 1½ uur, tenzij anders vermeld.

Deelname aan de activiteiten is gratis, tenzij anders vermeld.

Zie voor verdere mededelingen binnenkant omslag.

VOORAANKONDIGING

Zondag 4 mei HEEMPARK HILLEGOM, wandeling, 10.00 uur
HAARLEMMERMEERSE BOS, Hoofddorp, wandeling 14.00 uur.

Verdere informatie over deze en volgende activiteiten vindt u in het volgende activiteitenprogramma (eind april gereed).

